

Takao MORIYASU 森安孝夫, *Uiguru – Manikyōshi kankei shiryō shūsei* ウイグル＝マニ教史関係史料集成, *Kinki Daigaku Kokusai Jinbun Kagaku Kenkyūsho Kiyō*, **Higashi Osaka, [2014] Heisei 26, XVI + 137 s.**

*Mehmet ÖLMEZ**

Uygur Manihaizmine ait daha evvel çeşitli araştırmacılarca yayımlanmış beş ayrı metin grubu burada bir kez de Moriyasu tarafından gözden geçirilmiş olarak yeniden yayımlanmaktadır. Kitapta öncelikle ele alınan metinlerden bir kısmının faksimilesi verilir, örneğin ilk metin Böğü Kağan'ın Mani rahipleriyle konuşmasını ele alır (Berlin'de bulunan U 73, U 72 metinleri ve başka metinler). Sonra sırasıyla beş farklı konuya ait metin ele alınır. Her metnin öncelikle ilk yayımları zikredilir. Daha sonra transkripsiyonlu metin ve Japonca çevirilerine yer verilir. Bunu notlar kısmı izler. Sonda da konuyla ilgili yayınlara yer verilen zengin bir kaynakça yer alır.

Bu hâliyle, Uygur Manihaizmi üzerine olan bilgilerimize önemli bir katkı içeren eser, daha önceki kimi metin yayınlarını gözden geçirir, kimi okuyuşlarda, fragman hâlinde olan metinlerde yeni okuyuşlar, düzeltmeler, tamamlamalar önerir.

Birinci metin, yukarıda değindiğimiz Böğü Kağan metnidir. Metinle ilgili geçmişteki bütün yayınlar gözden geçirilir, okunuşu sorunlu kısımlar ile yıpranmış, kaybolmuş harfler için okuyuş önerileri getirilir. Bu metnin son yayımı için (Moriyasu'nun kitabıyla yakın zamanda yayımlanmış olan) bk. B. Özbay, *Huastuanift*, Ankara 2014: 23-33.

İkinci metin ilk kez A. v. Le Coq'un ele aldığı, bulup ortaya çıkardığı fragmanlardır. Bunlar yeniden ele alınır. Manihaist Uygur metninde, fragman

* Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, olmez.mehmet@gmail.com

hâlinde de olsa, Tunyukuk'un adının *n* ve *y* ile yazılması, kelimenin *tun* ve *yUkuk* şeklinde iki ayrı kelimededen oluştuğu görüşünü özellikle destekler: *tunyuku*[k] (burada sondaki *u*, üçüncü *u*, metinde yarım yamalak da olsa yazılmıştır, *tun yUkuk* için bk. M. Ölmez, *Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları*, Ankara 2015, s. 179' ve orada anılan görüşler).

(<http://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u0001abseite2.jpg>)

Yine burada geçen ıdııl (veya *ıdııl*?) ile ilgili olarak M. Erdal'ın *Old Turkic Word Formation* adlı çalışmasında yer verdiği okuyuşa, çözümlemeye, anlamlandırmaya bakılabilir (Wiesbaden 1991: s. 332 ve dipnot 376; kelime ıd- ile ilişkilendirilse dahi runik metin ıdııl değil de *ıdııl* okumaya uygundur).

Üçüncü metin, A. v. Le Coq'un *Manichaica aus Chotscho*'sundan 23-30. sayfaların yeniden yayımını içerir. Sorunlu okuyuşlar ve tamamlamalar hakkında önceki yayınlara yer verilir. 35. satırda (s. 49) yer verilen *arığ turug* "arı duru" ikilemesindeki *turug*'un (arığ turuq) okunuşu konusunda *q* üzerinde yer alan "̄" dolayısıyla Clauson'un okuyuşu takip edilmiştir, ancak Türkçedeki *duru* sözü dolayısıyla aynı yerde değinilen M. Erdal'ın görüşü daha uygun olacaktır (bk. Moriyasu, s. 49, dipnot 35).

S. 50, 8. satırdaki *il tırgüg* de *-k* ile (ël tırgük) olsa daha uygun olurdu diye düşünüyorum, benzer okuyuş OTWF'de de bulunabilir (Erdal 1991).

Dördüncü metin Huastuanıft'i içerir. Konuyla ilgili ilk ayrıntılı Türkçe yayının S. Himran'ın 1941'deki çevirisiydi. Söz konusu çeviri çok fazla yenilenmeden uzun süre Türkiye'de kullanıldı. Konuyu özellikle ilahiyat penceresinden ele alan ilk yayın J. Asmussen'in 1965'teki yayımıydı. 2000'li yıllarda ise Huastuanıft'i ele alan çalışmalar arka arkaya çıkmaya başladı:

L. Tuguşeva, A. L. Hosroyev, *Huastuanıft*, St. Petersburg 2008.

Larry Clark, *Uygur Manichaean Texts, Volume II: Liturgical Texts*, Turnhout 2014 (burada 1. bölüm).

Biacsi Mónika, Danka Balázs, Ótott-Kovács Eszter, *Huastuanıft*, Szeged 2014.

Betül Özbay, *Huastuanıft*, Ankara 2014.

Beşinci ve son bölüm ise özellikle başlangıç, hitap kısımları birbirinden ilginç olan mektupları, dilekçeleri içerir:

teñri avtadan ulug kutıña “(yüce) efendimiz Piskopos hazretlerinin yüce makamına” (s. 73)

teñriken él toña tegin teñrim kutıña “Tengriken Èl Tonga Tegin efendimizin (yüce) makamına” (s. 82)

kiñtu açarika şı sıñçı irak yerdin yaguk köñlin (...), harfiyen çevirisi: “Kiñtu üstada Şı-sıñçı uzak yerden yakın gönül ile (...)” (s. 106)

Sonda da konuyla ilgili çalışmaların yer aldığı kaynaklar yer alır.

